

שאלות ותשובות מפי הרב עובדיה יוסף שליט"א בן הרב יעקב יוסף זצ"ל מתוך התוכנית ברדיו מורשת ביום רביעי בשעה 21:00

בשול וחשיב ס"ס על איסור שמקורו בחומרת הגאונים, שודאי עושים לכתחילה.

הלכות ברכות

שאלה - אדם שאכל תפוח ורוצה לאכול עתה גם אגס האם צריך לברך? ומה הדין אם הוא אוכל דגים ובא לו לשותות שתיה, האם צריך לברך שוב?

תשובה - אין צריך לברך שוב.

בסימן רו סעיף ה דעת השו"ע שדעת האדם להגרר ממאכל קטן למאכל גדול, אפילו סיים את האכילה, אך לדעת המג"א (ס"ק ז), שאם סיים את האכילה לא יכול להגרר אלא אם היסב, ע"ש. ולדעת אדה"ז שכל זה באותו סוג פרי עצמו, וכמש"כ בשעה"צ (ס"ק כ), אבל דעת המשנ"ב כפשט דברי השו"ע שאין חילוק בזה. ומסיים מג"א שבדגים ושיכר שהם מינים שונים לגמרי של אכילה עולם שצריך לברך וכן דעת ברכת ה' והרב רצאבי, אך בהליכות עולם הביא משם מהר"י פראג'י שגם בזה לא צריך לברך, וכן העלה בהלכה ברורה באוצרות יוסף (ח"י סימן ח), משם בית דינו של שלמה לניאדו, וגנת ורדים וחלקו על בני דורם בזה, וע"ש.

שאלה - אם אדם אכל שום או בצל שברכתם האדמה (כרלעיל בגליון 96), ולאחר מיכן אוכל דבר אחר כמו תפוח וכדומה בשביל להעביר את הריח רע, האם צריך לברך על אכילה זו?

תשובה - אסור לברך על אכילה זו.

בסימן ריב מרן כתב שעיקר וטפילה מברך על העיקר ופותר את הטפילה, כגון מליח ופת עמו, אמנם בגמרא בברכות מד. ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה? אמר רב אחא בריה דרב עזירא אמר רב אשי: באוכלי פירות גנוסר שנו. ונחלקו הראשונים אם הוא בדוקא, כגון שאוכל מליח "שאיין לו חשיבות" האם הלחם נגרר אחריו, וכך העלה במשנ"ב, אמנם השו"ע סתם ולא הביא כלל דין פירות גנוסר אלא רק דין מליח, משמע שלא דוקא פירות גנוסר, וכך העיר ביב"א חלק ז (סימן לב). [ובגאונים איתא משם רב עמרם גאון שפירות גנוסר הוא תאנה ירוקה עם חלב שמלכלך את הידים וצריך מליח לנקותן].

והנה בהליכות ברכות (סימן ריב הערה מו, ע' רעז), חידש שאם הוא להעביר ריח וכדומה ויש בו טעם ונהנה מברך, והראיה מסימן רד סעיף ז, בדין של אומצא, שכתבו האחרונים שאם שותה דבר טעים מברך עליו, [ומזה נלמד בתרופה טעימה שמברך עליה], נשאלת השאלה והלא הוא טפל ומדוע מברך עליו, ולחדש יצא שלא נאמר דין טפל כשרוצה להעביר טעם וכמו בלחם שבטעמו מעביר את המליח, אבל דבר שבא להעביר דבר שנתקע בגרון או ריח, שמברכים עליו ולא נחשב לטפל כמו בהעברת מליח. אבל הוא חילוק דק מן הדק לומר דברים שנאלו. ובהלכה ברורה (סי' רד בירור הלכה ס"ק טו, ע' רחצ), כתב לחלק מדעתו, שדין אומצא אינו עיקר וטפל כיון ששאני הכא שלא היה יודע מתחילה שיבא לידי חנק, וגם בטפל בכה"ג צריך לברך אם לא היה דעתו על הטפל כמש"כ התוספות, עכ"ד. והדברים סותרים לגמרי למה שכתבנו לעיל שהעיקר לדינא שלא צריך לכיין לפטור את הטפל וכמש"כ בהלכה ברורה בעצמו (בעמוד תקעו), ודבריו סותרים.

והנראה בס"ד בזה על פי מה ששמעתי ממו"א זצ"ל שביאר גבי להעביר אומצא, שהכוונה שלא בירך עליה שהכל, והיא כמין מסטיק ללא טעם שדרך הקצבים לאוכלו, [ולשיטת הרמב"ם צריך מליחה משא"כ לשו"ע ביד"ד סי' סז סעיף ב], ועל כן צריך לברך על המשקה שהוא טעים כיון שאין כאן ברכה על העיקר, אבל אם אוכל שום שמברכים על שום ובצל ברכת אדמה, בזה נפטר הטפל שיאכל לאחר מיכן להעביר את הריח. ודוק.

וכן מסתבר שלא בירך על האומצא, שאם נאמר שמברך על האומצא איך יתכן שיברך שוב על המשקה ודוחק להעמיד שהביאו מבחוץ לאחר מיכן. ונראה שבוזה נחלקו האחרונים הנ"ל אם בדגים ושיכר נפטר, וכאן אפילו בירך שהכל על הבשר לא יפטר השתיה, אבל לדינא שנפטר גם על שתיה ע"כ שלא בירך על האומצא, ולפי זה אין צריך לברך תמיד גם על העברת חנק או ריח כשיש טפל.

בפרשתינו מוזכרת נבואת בלעם על מלך המשיח, וכפי שכתב ופירש הרמב"ם נבואה זו בהלכות מלכים (פרק יא הלכה א), וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה', ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים, אף בפרשת בלעם נאמר ושמ נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם, ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל מיד בני עשו, ושם הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד, אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבת מישראל זה מלך המשיח, ומחץ פאתי מואב זה דוד, וכן הוא אומר ויך את מואב וימדדס בחבל, וקרקר כל בני שת זה המלך המשיח שנאמר בו ומשלו מים עד ים, והיה אדום ירשה זה דוד, שנאמר ותהי אדום לדוד לעבדים וגו', והיה ירשה וגו' זה המלך המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' ע"כ.

חז"ל בירושלמי (פ"ד ה"ה), מביאים על הפסוק דרך כוכב מיעקב, שעל זה היה אומר ר"ע שזהו בר כוכבא, וצריך להבין הלא כבר כוכבא, לבסוף הוברר כטעות ולא היה משיח, עד שבתלמוד דידן מובא שנקרא בר כוזיבא, מלשון כזב ומשיח שקר, ובממצאים מתקופתו שנמצאו במדבר יהודה נמצאו גם מגילות חתומות משמו, ושמו המקורי היה בר כוסיבא, שבמעלתו וגדלותו וחשיבותו נקרא בתרגום בלשון בר כוכבא שהוא תרגום חיובי, אבל במפלתו והריגתו לבסוף כינהו לגנאי שהוא בר כוזיבא מלשון שקר, וע' ש"ס שוטנשטיין, ודלא כמש"כ בתורה תמימה (כד, כד), שהוא התגורר בעיר כזיב שבדרום, [על אף דברי הכסף משנה שכתב שלרמב"ם היה נוסחא אחרת בש"ס ומעלתו של בר כוכבא היתה גדולה, והיה אז בתהליך של התגלות המשיח, והיה בחזקת משיח אלא שלא זכינו שיגיע לדרגה של משיח ודאי, אבל כיון שמסיים הרמב"ם ואומר שכיון שמת בטלה חזקתו, (ולא כשיטת רש"י בסנהדרין צח: משם י"א שהוא מן המתים, ויש מחלקים גם בדעת הרמב"ם שכל זה כשנהרג ולא מת לבד)].

ולכאורה קשה מדוע מביא הירושלמי מה שטעה בו רבי עקיבא, ושמעתי בהספד השלשים שאמר הרה"ג יוסף כהן [מוציא הספרים של הר צבי, ובעל הררי בשדה אביו של הרב דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון], שהנראה לפרש ע"פ, הגמרא, במסכת סנהדרין (דף קה עמוד ב), אמר רבי אבא בר כהנא, כולם (כל הברכות של בלעם) חזרו לקללה, חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות. שנאמר (דברים כ"ג), ויהפך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך, קללה, ולא קללות. ע"כ, וזה היה אומר ר"ע שבאמת בר כוכבא היה צריך להיות משיח אמת, ומה שלא נהיה משיח הוא משום שבלעם ברכו והברכות נהפכו לקללות. עכ"ד. והוא נפלא ביותר לדעת שכל מה שחז"ל אומרים דברים חיים וקיימים לעד. ובמהרה נזכה לגאולה האמיתית והשלימה. אמן.

הלכות מליחה

שאלה - כבד שלא נצלה בתוך ג' ימים ולא היה בהקפאה עמוקה, האם אפשר לטגנו אחר צליה, כמו שמצוי ביום בסיגרים או ברולים? תשובה - אף שהחמיר בזה מו"ז בשו"ת יחו"ד ח"ו (סי' מו), המיקל יש לו על מי לסמוך, ואם אפשר יטגנו בשמן מועט ולא עמוק.

מו"ז ביחו"ד חלק ו (סימן מו), החמיר בדין הכבד כדעת הצ"צ הקדמון, אמנם בברכ"י סיים עם דעת השער אפרים להתירו, וכ"כ בערוה"ש יו"ד (סי' טט), והיות וכל דין שלא יבשל בבשר שלא נמלח אחר ג' ימים, הוא רק חומרת הגאונים, אין להוסיף גם כבד אחר צליה, וכן דעת הרב מזרח שמש וברכת יהודה ברכה ח"ה (סי' חו"ד סימן ב). לחלוק על יחו"ד, [ונודע מה שכתב הפר"ח שכל דבר שמותר בדיעבד, אפשר להקל לכתחילה אם יש מחלוקת ויש מתירים], ובפרט בחומרת הגאונים, ואם הוא טיגון לא עמוק חשיב צליה ולא

שאלה - אדם שאוכל אורז בלבד, ורואה שקשה לו לאוכלו לבדו, ועל כן מביא אפונה וגזר או מטבוחה ומערב עם האורז האם נחשב לעיקר וטפל?

תשובה - אין לעשות כן לכתחילה, ולרוב הפוסקים צריך לברך על הטפל, ולמעשה ס"ל, ואם יפטור בברכה אחרת עדיף.

ישנם טוענים שדעת אדה"ז שכל עיקר וטפל הוא כשהתבשלו יחדיו, אבל אם לאחר מיכן עירבם לא. ויתכן שזה מקור דעת המשנ"ב (בסימן קסח ס"ק מה), שכתב לענין מזונות שצריך שיאפה ביחד. ותמה על מקורו ביב"א חלק ז (סימן לג בסופו), ובחזו"ע (טו בשבט ע' רפט), אבל משנ"ב עצמו בבאה"ל בסו"ס ריב בבאה"ל במחלוקת ח"א ופרמ"ג, אם ניכר התערובת, פשט הדברים לא מתבשל ביחד ולא חילק בזה.

והאמת שאין ראיה שדעת אדה"ז כן, שכתב בסימן רב סעיף יג לענין מי שלקות שמרק עם תפוז אחד, אבל אם עירב תפוז"א שלא התבשלו עימו מברך על כל אחד, ואין כאן דין מי שלקות, ואפילו אם הוא מין דגן, ובסימן רד בסופו הביא השו"ע דין דבש שבישלו בבשמים, וכתב שאם לא התבשלו לא. ובמסגרת השלחן סי' נד ס"ק ו שלא מדבר אלא באוכל לתוך משקה ולא בשני אוכלים, והביאו בפסקי תשובות (סימן ריב הערה 43), ונראה שדעתו כדעת הח"א שהביא באה"ל שבניכר יש לברך בפ"ע. אמנם באמת בסדר ברכות הנהנין פרק ז סעיף י נראה יותר שצריך שיהיה מבושל ורק אז הולכים אחר הרוב, ע"ש. אך מפרק ג הלכה א לא משמע שצריך שיתבשלו יחד

והנה כתבו התוספות בברכות (מד.) שהגמרא שהעמידה שמי שאכל מליח ופטור את הפת באוכלי פירות גינוסר שנו, שהם מתוקים מדי ואוכל מליח להעביר את המתיקות, ומברך על המליח, ואוכל לחם להעביר את המליחות, ומדוע המליח לא נחשב לטפל לפירות, וישבו או ששינה מקומו, או שלא היה בדעתו, או כמו שהוסיף הש"ח והביאו מג"א שגם אין רגילותו לאוכלו ע"ש. ומזה פסק הפר"ח ובמשנ"ב (ס"ד ק), שאם לא היה בדעתו לאכול את הטפל, צריך לברך על הטפל, [ובאג"מ וחוט שני כתבו שאם הוא דבר שנמס במאכל ולא ניכר בו כמו סוכר לא], אבל יש בזה עוד שיטות בראשונים, [מלבד מה שכתבו בבני ציון ליכטמן להשיג על פר"ח, וכן ביב"א ח"ו (סי' לב בהערה), שמרן בשו"ע לא הביא כלל את הדין של פירות גינוסר, אלא רק מליח ופת, וכ"כ בפירוש רבינו יהונתן שמדובר שאוכל הרבה זתים ואוכל באמצע לחם להרגע מהמלח, הרי שלא דוקא במקרה שכזה, ולפי זה אין הכרח לזה, וי"ל]. ולפי דבריהם אין צריך להגיע לזה.

שהרי תוספות שואל מדוע מברך על המליח היות ובאים למתק את פירות גינוסר, ומתוך שלא כיון (או לא היה דרכו לאוכלו כמש"כ הש"ח ומג"א), אבל אם נימא כתר"י שפירות גינוסר פירושו שמינח גבינה מלוחה על פירות שיותר מדי מתוקים ולכן מברך רק על שניהם,

בבני ציון ליכטמן כתב שבוה נחלקו מרן ורמ"א אם התחיל קודם לאכול את הטפל, האם מברך עליו בברכתו, או שהכל שלשית מרן מברך עליו בברכתו, כי הוא סובר שצריך לכיון לפטור, ומשא"כ לרמ"א שהוא שהכל כי לא צריך לכיון לפטור, וכתב שאף שמפ"ש הלשון "מברך על המליח ופותר את הפת" משמע שצריך כוונה, מ"מ מלשון רס"ג בסידורו (דף פה), משמע שהוא ככל דברים הבאים בסעודה שטפלים ואין צריכים כוונה, אך יש לדחות קצת שכתב שאם דברים הבאים בסעודה הוא טפל לחם, והלשון מראה שכל עיקר וטפל כן, אבל יתכן שלא דוקא.

אך פשט הלשון של תרוה"ד (סו"ס לא), משמע שאין צריך לכיון, וז"ל, דהא קמן, דברכת העיקר פוטרת ברכת הטפל, אף על פי שאין הברכות שוות כלל. אע"כ היינו טעמא, דלא תקנו חכמים לברך על שום אכילה או שתייה, אם באין הן לטפילה. ע"כ. ודוק.

וכן העלה בהלכה ברורה (ע' תקעו סו"ק טז), שנראה שדין של עיקר וטפל הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה ואין צריך כוונה על הטפל, ועל אף שיש לדחות את ראיתו, ואינם ראיות כלל, כי מה שכתב להשיג על המג"א בדעת הרז"ה שרק בסעודה של פת בסימן קעז אין צריך כוונה אלא אם בא מחוץ לבית (כמש"כ שם בסעיף ה), וחלק עליו שלא נראה כן, והוכיחו ממש"כ הבית יוסף (סו"ס קעז), לדמות דברי הרז"ה למש"כ הטור בסימן ר"ו מי שברך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו המין אין צריך לברך אף על פי שלא היו לפנות כשברך ומשמע דמאותו המין לאו דוקא אלא כל שברכותיהן שוות מאותו המין קרי ליה והוא נפטר בברכתו של זה כאילו היה לפניו בשעה שברך, ע"ש. הרי שמדמה הבית יוסף דין כל הנגררים לדין של פת, שהדין שוה, שעל הטפל לא צריך לברך אפילו לא היה

לפניו בשעת ברכתו, עכ"ד. אך לחלוק על המג"א במחי יד שלא כ"כ הב"י, זה לא נראה כלל, ויש הפרש בין עיקר וטפל לבין דין של פירות שנגררים באותו הברכה, ועיקר וטפל הם שני ברכות ובוה אין ראיה שלא צריך כוונה.

ומש"כ בהלכה ברורה שכך דעת החזו"א שכתב שבאנו לדינים שבסימן קעז בסופו בדין לפטור פירות בסעודה, הנה מפשטות דברי החזו"א משמע כדברי המשנ"ב שצריך לכיון לפטור, ואין כל כך ראיה מהציון לסימן קעז.

וגם למעשה במקרה אחד הצריך הלכה ברורה לכיון לפטור בברכת העיקר את הטפל, והוא אם כשאכל מליח לא חשב שהוא חריף כל כך, שאז ודאי שאין כוונתו לטפל ולכן יברך על הטפל, ע"ש. ולא הבנתי כוונתו, שלכאורה גם בזה אין צריך לברך כדין נגרי, ורק בנמלך ממש יש ברכה.

אבל לדינא באמת צדקו דבריו וכמש"כ הרס"ג ותרוה"ד כנ"ל שדומה דין של עיקר וטפל לדין של סעודה.

שאלה - בטפל שנועד כגון להחזיק את העיקר, ואחר גמר אכילת העיקר נשאל לו מהטפל האם צריך לברך עליו?

תשובה - הדבר תלוי שאם היתה דעתו שישאר או שיש רגילות לאכול את הטפל אח"כ, נפטר בברכת העיקר. אבל אם לא היתה דעתו שישאר אמנם אין לברך על הטפל, אבל כדאי בכה"ג לפטור ע"י שיברך על דבר אחר.

וכל זה כשלא אכל משניהם, אבל אם אכל משניהם לא מברך לעולם. ואם נשאר הרבה מהטפל נוסף בו ספק נוסף שכדאי לפטור בברכה אחרת.

דעת הט"ז (סי' ריב ס"ק ח), שאם אכל את העיקר לבדו, ונשאר רק הרקיק מברך עליו בברכתו, כיון שהפך להיות עיקר, אבל אם אכלם ביחד ונשאר רקיקין לא מברך עליהם, וכ"ד משנ"ב סי' קסח ס"ק מח שלא יברך, ולא כמש"כ אדה"ז סעיף ט משמו שתימך לא יברך, וכמו שהעיר בברכת ה' ח"ג (פרקי י הערה 28 בסופו), אך נראה שכך דעתו היפך דעת הט"ז, וכמש"כ בהלכות ברכת הנהנין פרק ג הלכה ז במפורש שתימך לא יברך על הטפל שנשאר, ובהליכות ברכות כתב לחלק בין אם נשאר מעט או הרבה, וצ"ע.

ובברכת ה' כתב שיש לתלותו במחלוקת אחרת שבסימן קעז בדין פירות בסעודה, שכתב תר"י ופסקו בשו"ע, שבעיקר הדין צריך לברך עליהם העץ, ואם אכלם עם פת אינו מברך עליהם שהגדירו הראשונים ובתוספות (בברכות מא:), את הפירות לטפל כמש"כ שם בב"י בד"ה ואפשר, ואם אכלם בתחילה ובסוף עם פת, בזה נפטר מברכה, משמע, שאם לא מסיים לבסוף לאכול עם פת צריך לברך, וכ"כ בדעת הרשב"א הרשב"ץ (בברכות מא:), וכן ספר הפרדס (שער עשירי פרק ג אות ב), ואו"ח הלכות סעודה (אות לה), ולא כמג"א (סי' קעז ס"ק ד), שכתב שהרשב"א מסופק בזה, ולפ"ז צריך גם בנ"ד לברך, אך בבה"ל כתב שלא כתב כן השו"ע אלא רק לכתחילה ואין ראיה שבדיעבד צריך לברך, ומ"מ למעשה ישנה דעת הריטב"א שם שלא יברך, וכן הוא בהלכות ברכות פ"ג הלכה ד, והמאירי משם רוב המפרשים, והפרדס (שער עשירי פרק ג אות ב), ואו"ח הלכות סעודה (אות לה), ורבינו חייא בר שלמה תלמיד הרשב"א בספר השלחן (ע' של), [ותממה מה שביחור"ד ח"ה (סימן יט), כתב לברך ולא הזכיר גם מדברי באה"ל בזה, וצ"ע].

אך מסיים בברכת ה' שבאמת אין לתלותו במחלוקת שם, מכיון שכאן קל יותר, ולכו"ע לא יברך כיון שכיון בברכה לפטור את הטפילה, משא"כ בסעודה שאין כוונה מפורשת לאכילת פירות שבסעודה כדאיתא בסימן קעז, ע"ש. ולפי מה שהעלנו לעיל שדעת רב סעדיה גאון שכל עיקר וטפל הוא כדברים הבאים בסעודה, לפ"ז גם אם אין כוונתו פותר את הטפל, וחזרנו למחלוקת של סימן קעז הנ"ל.

ולכן אם אכל קרמבו והוא העיקר אצלו, והביסקוויט לא נחשב אצלו לכלום, ואוכלו בפ"ע באנו למחלוקת זו, וישתדל לא לאוכלו. היות ולרו"פ צריך לברך.

ואם יש לו טעם לביסקוויט אפילו אם הוא רק רצון קטן, היות והוא מיני דגן קיבל חשיבות של עיקר, והיות והדרך להקדים ולאכול קודם את הטפל, מברך שהכל על הטפל, ולאחר מיכן על הביסקוויט מזונות לבנו"ע.

וכן אם אכל גרנולה עם חלב ונשאר חלב בנפרד באנו למחלוקת הנ"ל, ואם אכל כריות עם חלב, בזה נראה יותר שלא יכבך על החלב שנשאר, כיון שיש שם הרבה פירורים של חלב.

העלון לעילוי נשמת המרוחמת שאהבת התורה בערה בקרבה בלב ונפש במסירות אסתר בת זוהרה שנפטרה בקיצור ימים ושנים ולעילוי נשמת לבחור איל בן אהובה שנפטר בקיצור ימים ושנים